

LAKIALOITE 100/2014 vp

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 7 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

Lakialoitteella ehdotetaan muutettavaksi nykyistä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa sääntelyä siten, että lapsen vanhemmat voisivat sopia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta avioeron ja avoliiton purkautumisen varalta. Tällaista sopimusta laissa kutsuttaisiin vanhemmuussopimukseksi. Sopimus vahvistettaisiin samoilla edellytyksillä kuin vanhempien sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Vanhemmuussopimus tulisi voimaan kuitenkin vasta silloin, kun puoliset on tuomittu avioeroon tai kun avoliitto on purkautunut. Lakialoitteen tarkoituksena on mahdollistaa sopimus, jolla turvataan lapsen asema ja oikeus avioeron ja avoliiton purkautumisen jälkeen. Sopimuksen muuttaminen olisi mahdollista samoilla edellytyksillä kuin voimassa olevassa laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on säädetty sopimuksen tai päätöksen muuttamisesta.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1984. Vaikka lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on lain voimaantulon jälkeen tehty useita rajoitettuja uudistuksia, ovat lain pääperiaatteet säilyneet olennaisilta piirteiltään ennallaan. Aikaisemmin kuitenkin lapsen huolto oli sidottu vanhempien välisen suhteen oikeudelliseen luonteeseen, mutta uudessa laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säänneltiin ensimmäistä kertaa kokonaisvaltaisesti ja itsenäisesti. Lain mukaan vanhemmat voivat tehdä sopimuksen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Avoliiton perusteella määräytyvän huollon osalta vanhem-

milla ei kuitenkaan ole ollut mahdollista tehdä tällaista sopimusta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta avioeron varalta.

Avoliiton osalta Suomen perhelainsäädännön kannalta suurena muutoksena voidaan pitää vuonna 2011 tapahtunutta avoliittolain (26/2011) säätämistä. Avoliittojen määrä on kasvanut tasaisesti. Avoliittoperheitä oli esimerkiksi vuonna 2011 jo hieman yli 313 000. Avoperheistä lähes 200 000 on kahden aikuisen perheitä. Noin 117 000 avoliittoperheeseen kuuluu vanhempien ohella yksi tai useampi lapsi. Kaiken kaikkiaan kysymyksessä on merkittävä perhemuoto, tällä hetkellä hieman yli 21,5 % suomalaisista perheistä on avoliittoperheitä. Lain avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (avoliittolaki) 3 §:ssä avopuolison ja avoliiton määritelmä on seuraava: "Avopuolisilla tarkoitetaan tässä laissa yhteistaloudessa asuvia parisuhteen (*avoliiton*) osapuolia, jotka ovat asuneet yhteistaloudessa vähintään viisi vuotta tai joilla on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi. Avopuolisoksi ei kuitenkaan katsota sellaista henkilöä, joka on avoliitossa."

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 7 §:ssä tarkoitettu vanhempien sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on tullut lain 8 §:n mukaan voimaan siinä yhteydessä, kun kunnan sosiaalilautakunta on sopimuksen vahvistanut. Muutoksena nykyiseen oikeustilaan tällä lakialoitteella avoliitossa olevien avioeroon tuomitsemisen kautta avoliiton purkautumisen lisäksi avoliitossa olevien vanhem-

pien sopimuksen vahvistaminen kytkettäisiin avoliiton purkautumiseen lapsen huollon perusteella erityislailla säännellyssä avoliitossa.

Laissa omaksuttu lähtökohta on, että sekä huoltoa että tapaamisoikeutta koskevat asiat tulisi pyrkiä mahdollisuuksien mukaan ratkaisemaan nimenomaisesti vanhempien välisen yksimielisyyden pohjalta. Tämän mukaisesti on siten sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus tarkoitettu sekä huoltoa että tapaamisoikeutta koskevien kysymysten ensisijaiseksi ratkaisuksi (HE 224/1982 vp, s. 3—4).

Nykyisen sääntelyn ongelmaksi on käytännössä muodostunut se, että huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva sopimus tehdään yleensä aikana, jolloin sopimuskenteko-olosuhteet eivät ole lapsen edun kannalta soveliaat. Parisuhteen loppuminen on kriittistä aikaa, joka on omiaan altistamaan vanhemmat erokriisille. Vaikka vanhempien yhteishuolto on lain lähtökohtana, ei se silti ole aina toimiva ratkaisu, jos vanhemmat eivät pysty yhteistoimintaan. Jos asioista ei synny sopua, syntyneet konfliktit ratkeavat viime kädessä vain yhteishuollon purkamisen kautta. Kun vanhempien sopimusta asiasta ei ole, joutuvat viranomaiset ottamaan asiaan kantaa käytettävän tiedon perusteella. Kuitenkin lapsilainsäädännössä noudatetaan periaatetta "vanhemmat tietävät parhaiten".

Toiseksi myös lain tausta-arvoista lapsen edulla on merkitystä asiassa. Voimassa olevassa laissa on pyritty erityisesti estämään sellaisten tilanteiden syntyminen, että lapsi joutuisi tahtomattaan vanhempien välillä vallitsevien ristiriitojen osapuoleksi. Tämän vuoksi tilanteessa, jossa vanhempien sopimusta ei tehdä vapaaehtoisesti, lapsen mielipide tulee selvittää hienovaraisesti ja varsinkin sillä tavoin, että lapsen ja kumpaisenkaan vanhemman välinen suhde ei kärsi lapsen toivomusten selvittämisestä. Kuitenkaan ei ole harvinaista, että tilanteessa tapahtuu väärinkäytöstä, jolla vanhempi pyrkii saavuttamaan valta-aseman suhteessa lapseen, tai jopa kiristystä, jolla toinen pyritään alistamaan sopimukseen. Parisuhteen loppuminen ja vanhempien muuttaminen eri osoitteeseen luo

eräänlaisen sopimuksettoman tilan, joka on omiaan lisäämään vanhempien välistä epäluottamusta, koska sovittuja pelisääntöjä ei ole. Jos vanhemmilla olisi valmis sopimus lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisista, voitaisiin välttyä siltä, ettei vanhempien epätietoisuus lapsen asioiden kohtalosta ja keskinäinen epäluottamus ainakaan pahene sen vuoksi, että vanhempi käyttää sopimuksetonta tilaa omaksi hyväkseen eikä lapsen hyväksi. On myös todennäköistä, että sopimus, joka tehdään vanhempien vielä ollessa väleissä keskenään, huomioisi lapsen tosiasiallisen edun vanhempien omien intressien sijasta.

Lakialoitteen keskeisenä sisältönä on lisätä lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säännökset, jotka mahdollistavat vanhempien tekemän sopimuksen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta avioeron ja avoliiton purkautumisen varalta. Lain 7 §:ään lisättäisiin uusi 2 momentti, jonka mukaan sen estämättä, mitä samassa laissa säädetään nykyisellään lapsen huoltajan määräytymisestä, vanhemmat voivat sopia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta avioeron varalta (vanhemmuussopimus). Lisäksi lain 8 §:n 4 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että laissa tarkoitettu vanhemmuussopimus tulee voimaan vasta silloin, kun puoliset on tuomittu avioeroon. Tällainen sopimus vahvistettaisiin näin ollen vasta siinä vaiheessa, kun vanhempien avioliitto on purkautunut siihen, että puoliset on tuomittu avioliittolaissa (234/1929) säädetyllä tavalla avioeroon (3 §, 411/1987). Olenaisista muutosta aloitteessa voimassa olevaan lakiin nähden merkitsee uuden vanhemmuussopimuksen käyttöönotto. Vanhemmuussopimuksen voisi tehdä avioliiton aikana ja se vahvistettaisiin vasta avioliiton purkaututtua avioeron kautta. Avoliitossa olevien vanhempien osalta muutoksena nykyiseen sääntelyyn olisi se, että tällainen avoliitossa olevien vanhempien tekemä sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tulisi voimaan avoliiton purkaututtua.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 7 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 8 §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1155/2004, sekä
lisätään 7 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

7 §

Vanhempien sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Sen estämättä, mitä tämän lain 6 §:ssä säädetään lapsen huoltajan määräytymisestä, vanhemmat voivat sopia edellä 1 momentissa tarkoitettujen sopimuksen avioeron varalta (vanhemmuussopimus). Vanhemmuussopimuksen voivat sopia myös vanhemmat, jotka ovat laissa avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (26/2011) tarkoitettuja avopuolisoita.

8 §

Sopimuksen vahvistaminen

Sopimus, jonka sosiaalilautakunta on vahvistanut, on voimassa ja voidaan panna täytäntöön niin kuin tuomioistuimen antama lainvoimainen päätös. Tämän lain 7 §:n 2 momentissa tarkoitettu vanhemmuussopimus tulee voimaan kuitenkin vasta silloin, kun puoliset on tuomittu avioeroon tai kun laissa avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (26/2011) tarkoitettu avoliitto on purkautunut.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 2014

Juho Eerola /ps
Pauli Kiuru /kok
Kari Uotila /vas
Mika Niikko /ps
Anne Louhelainen /ps
Mika Raatikainen /ps
Anssi Joutsenlahti /ps
Ritva Elomaa /ps
Lauri Heikkilä /ps
Ari Jalonen /ps
Pietari Jääskeläinen /ps
Pirkko Mattila /ps
Lea Mäkipää /ps
Hanna Mäntylä /ps

Martti Mölsä /ps
Vesa-Matti Saarakkala /ps
Timo Soini /ps
Ismo Soukola /ps
Reijo Tossavainen /ps
Pentti Oinonen /ps
Kauko Tuupainen /ps
Ville Vähämäki /ps
Juha Väättäin /ps
Olli Immonen /ps
Teuvo Hakkarainen /ps
Jari Myllykoski /vas
Jussi Niinistö /ps
Maria Lohela /ps

LA 100/2014 vp — Juho Eerola /ps ym.

Arja Juvonen /ps
Peter Östman /kd
Antti Kaikkonen /kesk
James Hirvisaari /ml
Jari Lindström /ps
Katja Hänninen /vas
Risto Kalliorinne /vas
Markus Mustajärvi /vr
Jyrki Yrttiaho /vr
Kari Tolvanen /kok
Kalle Jokinen /kok
Eero Suutari /kok

Elina Lepomäki /kok
Sauli Ahvenjärvi /kd
Pertti Virtanen /ps
Aino-Kaisa Pekonen /vas
Johanna Jurva /ps
Laila Koskela /kesk
Lasse Hautala /kesk
Maria Tolppanen /ps
Timo Heinonen /kok
Eeva-Maria Maijala /kesk
Mikael Palola /kok